

samvirkke

HVORDAN SIGER
MAN FARVEL TIL
FAMILIENS HUND?

DERFOR ER DET
VIDUNDERLIGT AT
LÆSE BØGER

NYE TRICK
MED MARINERING
AF KØDET

TOILETTET
ER **IKKE** EN
SKRALDE-
SPAND!

Vores toiletvaner stinker.
Hygiejnebind, kondomer,
plastic, klude, vådservietter,
trusser og køkkenskrald ender
det forkerte sted

3,8 kg
toiletpapir er, hvad vi
i gennemsnit bruger
om året pr. person

coop

APRIL 2018. PRIS 49 KR.
GRATIS FOR COOP-MEDLEMMER

ISSN: 0036394-4

VORES TOILETVANER STINKER

TEKST THORSTEN ASBJØRN FOTO LINE FALCK

Danskerne har mere end svært ved at finde ud af, hvilke 3 ting der hører til i toilettet. Kloaksystemet og miljøet kæmper med vores dårlige vaner og kalder på en ny toiletadfærd

Kan du finde ud af at gå på toilettet? Eller hører du til gruppen af danskere, som af uvidenhed, ren dovenskab eller måske ved et uheld scorer ringe karakterer for dine toiletvaner?

En række af landets vandselskaber, som er dem, der håndterer vores spildevand, kører i disse år massive kampagner for at lære os, hvilke tre ting der hører til i toilettet.

»Det er det rene lort. Det er pis og papir.« Så smukt synges det blandt andet flerstemmigt af et yndefuldt pigeorkester, der som led i kampagnen skærer budskabet ud i pap. Altså, på toilettet skal vi tisse. Stående eller siddende – det blander ingen sig i. Vi skal af med vores afføring, og vi skal tørre os med toiletpapir. Intet andet.

Et enkelt og måske også forudsigeligt budskab, vil mange mene. Men virkeligheden er langt mere grumset. Vi danskere har i stigende grad tillagt os toiletvaner, hvor vi bruger toilettet som udvidet skraldespand. Hygiejnebind, vatpinde, kondomer, plasticaffald, klude, ►

3ÅR

Så lang tid bruger vi i gennemsnit på toilettet i løbet af et helt liv. Vi besøger typisk det lille hus 6 gange om dagen

Kilde:
kun3tingiditlokum.dk

Vidste du, at...

Coop netop har lanceret en vatpind, hvor pinden er af FSC-certificeret papir? Vatpinden vil derfor opløses i vandet, hvis den fejlagtigt ender i toilettet og kloakken. Vatpinde af plastic vil fremover ikke være at finde på Coops hylder.

vatrondeller, vådservietter, barbermaskiner, legoklodser, trusser, gebisser, briller ... ja, listen er lang over de mange fund, som landets vandselskaber dagligt gør af ting, der absolut ikke hører hjemme i toilettet, men som alligevel ender i kloaksystemet og skaber store problemer.

PROBLEMATISKE VÅDSERVIETTER. En af de seneste års udfordringer for kloakkernes pumpe-systemer er skabt af producenter, som vil have os til at ændre vores vaner, når vi skal tørre os bagi. Gennem generationer har bagen den fået en tur med toilet-papiret som den største selvfølge-lighed. Det har man i det store og hele været tilpasse med i landets vandselskaber, da vores spildevandssystem er bygget til at håndtere toilet-papiret. Godt nok ville vi have et endnu gladere miljø, hvis vi kunne gøre, som de gør i andre kulturer: bruge fingeren til at blive pæne bagtil, men kloaksystemet lever trods alt fint med toilet-papiret, hvad enten det er et-, to- eller trelags.

Men du kan få en endnu renere numse ved at droppe toilet-papiret og i stedet anvende de vådservietter, som ellers primært har været anvendt til baby-måsen. Det hævder i hvert fald nogle af de producenter, som kører dyre reklamekampagner for at få os til at tørre måsen med en ekstra ren fornemmelse. I reklamefremstød slås der på, at vådservietterne er opløselige og bionedbrydelige.

Hos landets vandselskaber er de alt andet end glade for udviklingen.

»Vådservietter og fiberklude er et kæmpe problem for vores spildevandssystem. Det kan godt være, at nogle af servietterne er nedbrydelige, men det er langt fra alle, og forbrugere kan i hvert fald ikke finde ud af at skelne mellem, hvilke servietter toilettet tåler, og hvilke der ikke er opløselige,« siger Jan Jørgensen, driftschef, SK Forsyning i Slagelse og initiativtager til den kampagne, som skal lære os at bruge toilettet på rette vis.

På et af landets største vandselskaber, VandCenter Syd i Odense, kender de alt til problematikken, og udviklingen skaber bekymring.

»Vores spildevandsoperatører bruger i dag rigtig meget tid på at rykke ud til tilstoppede pumper. Kludene sætter sig fast i pumperne og får dem til at køre med nedsat kraft for til sidst at sætte sig helt fast,« siger Mads Leth, direktør Vandcenter Syd.

Selvom vores spildevand, uanset om det er fra køkkenvasken, håndvasken, bruseren eller toilettet, ender samme sted, så tør direktøren på Vandcenter Syd godt udråbe toilettet som den nye store affaldstønde for spildevandet.

»I dag når vi næsten ikke den almindelige vedligeholdelse af pumperne, da vores tid går med at rykke ud til tilstoppede pumper«

Spildevandsoperatør Kim Nielsen

»Det er ret usandsynligt, at folk benytter eksempelvis køkkenvasken til de vatpinde og kondomer, som vi finder. Skyllles sådanne genstande ud den vej, vil deres vask sandsynligvis stoppe til. Det er gennem toilettet, at forbrugere bliver sig ind, at affaldet forsvinder.«

KLOAKKEN SKAL ÅBNES. Kim Nielsen og Claus Winther har været fast makkerpar som spildevandsoperatører i VandCenter Syd i 7 år. Det er dem, som rykker ud, når pumperne stopper til. Sidste år brugte Vandcenter Syd alene 700 mandetimer på udrykning til pumper, som er stoppet til på grund af fremmedlegemer. Derudover kommer der bekosteligt slid og ødelæggelser på pumperne.

I dag er Samvirke med på tur. Vi stopper ved en pumpestation i det vestlige Odense, nærmere bestemt ved Åløkkevarteret. Kim Nielsen og Claus Winther kan hjemme fra centralen se, at det er en pumpe, som kører alt andet end optimalt.

»I dag når vi næsten ikke den almindelige vedligeholdelse af pumperne, da vores tid går med at rykke ud til tilstoppede pumper, blandt andet på grund af vådservietter og andet affald, som folk smider i deres toilet,« siger Kim Nielsen og ▶

»Der er brug for at skelne mellem problemerne. Hvad gør vi af uvidenhed? Og hvad gør vi af dovenskab?« siger adfærdsforsker Pelle Guldborg Hansen

»På toilettet er du kun dig selv, og du kan synde uden at blive opdaget«

SVÆRT AT SKABE FORANDRING I VORES MEST PRIVATE RUM

Pelle Guldborg Hansen, adfærdsforsker, ph.d., er ekspert i at få folk til at skabe nye vaner.

»Det er umådelig svært at ændre vores adfærd, så vi ikke skyller de forkerte ting ud i toilettet. Både fordi vi så at sige kan skylle problemet væk, og fordi toilettet er det mest private rum – allerlængst væk fra det offentlige rum. I det offentlige er det synligt, hvis du overtræder reglerne, for eksempel hvis du ryger på et sted, hvor der er forbud. Det kan medføre offentlig fordømmelse. På toilettet er du kun dig, og du kan synde uopdaget. Vi

skal dog ikke blot se til, at toilettet bliver brugt som skraldespand.

Men der er brug for at skelne mellem problemerne. Hvad gør vi af uvidenhed? Hvad gør vi af dovenskab? Og hvad sker ved uheld? Jeg kender selv til problemet, da jeg ad flere omgange har snakket med Danva (Dansk Vand- og Spildevandsforening, red.). Her overraskede det mig, at man ikke må skylle hår fra børsten ud i toilettet. Jeg blev også bekendt med, at en vatpind kan ødelægge en pumpe til flere hundrede tusinde kroner.

Skal vi ændre adfærd, når vi handler i uvi-

denhed, så kræver det oplysning om, hvad vi rent faktisk skal gøre. Inden for adfærdsforskningen ved vi samtidig, at det ikke er nok at give folk viden for at få dem til at skabe nye vaner. De skal også have de rette holdninger, ligesom det kan være nødvendigt med forbud. Men vi stopper ikke med at smide vatpinde og andet forkert i toilettet, hvis vi hører om forbud og trues med bøder. Det skal følges op af påbud – handlingsanvisninger på, hvad vi så gør i stedet. Det skal blive synligt for os, hvor skraldespanden ved toilettet skal være, og hvad den med glæde tager imod.«

S M E G

TAND
DOKU
- Blødt
- Tand
- Tand
- Smer

enucere
enucere
og flu
andsprob
og tandp
sål start
for livet.
pørg ef
Es nu i t
E www.f

kommer med en yderligere forklaring på det tiltagende problem:

»Før i tiden bestod kloaksystemet af betonrør, og her satte skidtet sig meget nemmere fast i folks egne systemer. Så fik de selv problemet at føle. I dag er kloakrørene af glat plast, og affaldet glider så nemt, at problemet først opstår ved pumperne. Folk sender problemet videre.«

De to spildevandsoperatører skruer på de store møtrikker på den ene af de to pumper, og det begynder langsomt at sive ud med først luft og siden spildevand fra røret. Lugten stiger kraftigt i rummet, og Samvirkes udsendte træder nogle skridt tilbage.

Vænger man sig til den her lugt?

»Den tænker jeg ikke over længere,« siger Claus Winther.

Men den fastkørte klump af klude og andet skidt, som har viklet sig ind i hinanden, og som

har gjort, at pumpen kører på nedsat kraft, behager ikke de to spildevandsoperatører.

»Massen kan blive kørt så hårdt fast, at det næsten ikke er til at vride fra hinanden. Er det fiberklude, et par nylonstrømper eller trusser, kan det være en kamp at få det fri,« siger Claus Winther.

Og den slags problemer står landets spildevandsoperatører med, fordi det er andet end de 3 tilladte ting, som stryger i toilettet. Jan Jørgensen fra SK Forsyning sammenfatter:

»Driftsomkostningerne stiger, og vi kommer som forbrugere til at betale mere for at komme af med vores spildevand. Arbejds miljømæssigt er det også et stort problem, at vores folk skal have fingrene ind i den sammenkørte masse. Det er ikke bare pis og lort, som de står med; de risikerer også, at der kan gemme sig en kanyle eller andet skadeligt.«

risikerer også, at der kan gemme sig en kanyle eller andet skadeligt.«

»Det er ikke bare pis og lort, som de står med; de risikerer også, at der kan gemme sig en kanyle eller andet skadeligt.«

Jan Jørgensen, driftschef,
SK Forsyning

NATMANDEN. Historisk set har det aldrig været sjovt at være spildevandsoperatør. Spoler vi filmen tilbage, til

Spildevandsoperatører bruger meget tid på at rykke ud til tilstoppede pumper i spildevandssystemet. Her finder de klude og skrald, der gør, at pumperne ikke kan fungere optimalt

Foto: VandCenter Syd

Det ender galt

Disse ting ender ofte i toiletet, men hører til i affaldsspanden:

hygiejnebind

tamponer

klude

vatpinde

hår

plastrester

tandtråd

kontaktlinser

før vi fik vores nuværende kloaksystem, hed de, som hjalp os af med vores ekskrementer, natmænd. Det job er der ikke mange, som vil misunde. Om natten – deraf deres navn – var det deres opgave at tømme lokumsspandene i byerne. Deres ildelugtende arbejde var af stor betydning, men ikke desto mindre var de ringegatede i samfundet. Blev man fysisk berørt af en natmand, blev det anset som en smitte af onde kræfter.

Selvom natmændene var med til at sikre, at de danske byer ikke eksploderede som rene bakteriebomber, så var det først, da danskerne i slutningen af 1890'erne fik de første vandklosetter, at folkesundheden i byerne fik et løft.

»Udviklingen af kloaksystemet, som skete i Europa fra 1860'erne og i Danmark i den sidste del af 1800-tallet, har ud over penicillin været et af de udviklingstiltag, som har betydet allermest for vores sundhed,« siger Mads Leth, Vandcenter Syd.

MILJØET SIGER JA TAK. Den fortsatte udvikling af kloak- og spildevandssystemet op gennem det 20. århundrede har samtidig haft massiv indvirkning på miljøet. I begyndelsen af 1900-tallet fik vi i Danmark de første rensningsanlæg, som foretog simpel rensning af vandet, inden det løb ud i åer og havet. Udviklingen fortsatte. Fra 1960'erne og frem kom der nye rensningsteknikker, som vi kender i dag.

På de fleste af nutidens rensningsanlæg foregår spildevandsrensningen i 3 trin. Første trin er den mekaniske rensning i ristehuset med sand-

og fedtfang, hvor fysiske materialer som vatpinde, stof, plast samt fedt, hår og slam fjernes – og vel at mærke det, der ikke allerede har nået at sætte sig fast og skabe problemer for pumperne i kloaksystemet på vej til rensningsanlægget. På trin 2 sker den biologiske rensning, hvor organisk stof samt ammonium, nitrat og fosfor fjernes. Til sidst – inden det rensede spildevand sendes ud i vandkredsløbet igen, typisk i en å eller

i havet – kommer spildevandet gennem en kemisk rensning, hvor tungmetaller og uorganiske stoffer, blandt andet fosfat, ledes fra. Mængden af affald er stor.

»Når vi skyller ud i toiletet, så forsvinder det. Ude af øje, ude af sind. Vi kan lukke øjnene og tro, at problemet er væk«

Jacob Andersen, formand for Spildevandsteknisk Forening

ALT DET USYNLIGE. Nutidens rensningsanlæg kan også ombygges til at fjerne nogle af de usynlige størrelser, der ender i spildevandet. Det kan eksempelvis være medicinrester, som kan fjernes enten ved en såkaldt ozonering eller filtrering med kulfilter. Men den proces er meget dyr at etablere og meget energikrævende. Desuden kan det skabe andre miljøproblemer. Det kan gøre det vanskeligere at genbruge fosfor fra rensningsanlæggene til gødning. Processen med at fjerne medicinrester er altså ikke entydigt god, pointerer landets vandselskaber.

»Vi har i en årrække gjort en stor indsats for at spare energi og i stedet producere energi i form af biogas. Behovet for nye energitunge processer er derfor en uheldig udvikling,« siger Jacob Andersen, produktionschef i Hjørring Vandselskab og formand for Spildevandsteknisk Forening.

I det hele taget er det med bekymring, at de danske rensningsanlæg tager imod vores affald. Ét er alt det synlige, som volder pumperne pro-

MOAR, JEG SKAL TISSE!

De første kloakker

700-500 år f.Kr.: Der findes beretninger fra Ninive og Babylon om kloaksystemer og brug af vand til at transportere afføring væk fra boligerne.

Pyh, hvor det lugter

1700-tallets København: Afføring opsamles i såkaldte svindgruber under trappen inde i huset med store lugtgener til følge.

Kloset i gården

1800-tallet: Tøndeklosetter, de såkaldte retirader, opføres i baggårde og lignende steder.

Danmark rammes af kolera

1853: De sanitære problemer i byerne bliver tydelige for myndighederne, da en koleraepidemi rammer og kræver over 7000 ofre.

Spildevandet skal væk

1857: Lov kræver, at alt spildevand føres til havet på en sundhedsmæssigt forsvarlig måde.

Nye toiletter

1890'erne: De første vandklosetter kommer til Danmark.

Spildevandet renses

1900-1915: Danmark får sine første større rensningsanlæg, som foretager simpel rensning, inden spildevandet løber ud i åer og hav.

Nye teknikker

1960'erne og frem: Nye rensningsteknikker indføres: Fosfor- og kvælstoffs fjernelse og mekanisk afvanding.

Vandmiljøplaner

1985: Danmark får sin første vandmiljøplan, og siden er der kommet nye vandmiljøplaner med skærpede krav. Målet er, at samtlige farvande omkring Danmark er fri for forurening, det vil sige begrænsning af iltsvind, kvælstof og fosfor. Det har betydet ombygning af de fleste danske rensningsanlæg.

blemer. Noget andet er alle de usynlige affaldsstoffer, som vi vidende og uvidende får skyllet med ud, ikke bare fra toiletet, men også fra husets øvrige afløb. Det kan være medicinrester, kosmetikrester, malingsrester osv.

»Vi lever med en stor ubekendt. Selvom vi ved, at for eksempel medicinrester påvirker vandmiljøet, så kender vi slet ikke omfanget af de påvirkninger, som det usynlige affald kan få på både mennesker og miljø,« siger Jacob Andersen.

NYE PRODUKTER FORVIRRER.

Hos vandselskaberne erkender man, at det er en hård opgave at ændre toiletadfærden blandt danskere. Problemerne bliver ikke mindre af, at der er producenter, som – i bedste mening eller i jagten på at sælge flere produkter – udvikler nye innovative løsninger, som får kloaksystemet til at rynke på næsen. Det gælder vådservietter, fiberklude og de seneste års toiletruller med påskriften »Flush & go« (skyl og væk, red.).

»For den helt almindelige forbruger – eller toiletbesøgende – kan det være svært at finde ud af, hvilke ruller der må komme i toiletet, og hvilke der ikke må. Det kan godt være, at der er nogle, som nedbrydes, men andre gør ikke. Man kan nemt foranlediges til at tro, at når toiletpapiret har et miljømærke, så kan rullen stryge i – men det er ikke nødvendigvis tilfældet,« siger Jacob Andersen og pointerer:

»Derfor skal vi simpelthen lade være med at smide toiletruller i kummen, selvom producenten skriver, at den kan. Højest sandsynligt ender den som

en masse i vores mekaniske rensning, og så kommer den på forbrændingen – nøjagtig som det er tilfældet, hvis den kommer i skraldespanden. Men vores spildevandssystem har det bedst, hvis vi kun bruger det til dets oprindelige formål.«

VIL DU BETALE MERE? Selvom det her og nu er landets vandselskaber, som bogstavelig talt står med et lorteproblem, der er forårsaget af, at vi blander affald i vores efterladenskaber, så kommer pilen i sidste ende til at pege på dig og mig.

»Vi har naturligvis mulighed for at skabe tekniske ændringer i kloaksystemet, for eksempel ved at installere pumper med skæreknive, som kan flæse klude og andre materialer i stykker. Men det koster – både i ekstra strømudgift til at drive pumperne og i indkøb. Vi kan også ansætte flere spildevandsoperatører til at håndtere problemerne. Lige meget, hvad vi sætter ind med, så bliver det dyrt at få vores spildevand gennem systemet og få det rent ud i naturen – og der er kun kunderne til at betale,« påpeger Jan Jørgensen, SK Forsyning.

I det nordjyske har Jacob Andersen et klart bud på, hvorfor det tilsyneladende er mere end svært for danskerne at forstå det ellers enkle toiletbudskab.

»Når vi skyller ud i toiletet, så forsvinder det. Ude af øje, ude af sind. Vi kan lukke øjnene og tro, at problemet er væk. Men sådan er det bare ikke i miljømæssig sammenhæng. Her findes 'væk' ikke. Selvom du ikke kan se det, så er det ikke ude af påvirkning.«

»Intet køkkenaffald – hverken madrester, skrald eller andet skal i køkkenvasken eller i toiletet. Vores spildevandssystem er ikke bygget til at håndtere den slags«

Mads Leth, direktør, Vandcenter Syd

facebook.com/**samvirke**

**BRIAN MARTIN RASMUSSEN:
FALDT SELV I**

Jeg er faldet ned i toiletet engang, da jeg boede på kollegium. Mit toilet havde et vindue, man kun kunne kikke ud ad, hvis man stod på toiletet. Udenfor lå en topløs pige, så da jeg gik ind på mit kollegieværelse, trippede jeg op på toiletet og kikkede ud på hende, hun så mit ansigt, jeg trådte hurtigt tilbage og ned i toiletet. 😬 Så jeg har tabt mig selv i toiletet 😬

**TANJA KNOTH:
TOILETBØRSTE
KNÆKKEDE**

Min datter har druknet mindst 3 iPhones i kummen. For mange år siden forsøgte min lillebror at rykke en grapefrugt ud i kloakken gennem vores toilet - hvilket medførte en prop, vores forældre ikke kunne forstå 😬 Jeg har selv tabt en parfume flaske i toiletet - en ny rulle toiletpapir, og så har jeg knækket en toiletbørste i kummen, så jeg måtte have klør fem ned og hive selve børstehovedet fri 😬

**STEEN KANSY HOLM:
LEGETØJ TIL
BØRN OG VOKSNE**

Jeg vedligeholder spildevandspumper og har rensset en del pumper, der skal transportere spildevand til rensningsanlæg. Har fundet tænder, undertøj, klude og legetøj til både børn og voksne.

Hvilke ting har lidt druknedøden på dit toilet?

**HENRIETTE FELICIA ORTMANN
HOLMGAARD:**

**TÆNDERNE
FORSVANDT**

For mange år siden passede jeg telefonen for min mor, som var tandtekniker. En af hendes patienter havde tabt og skyllet sine tænder ud. Det var svært at holde masken 😬😬

**TINE TJERRILD:
EN FEDTET
KUMME**

Ugh! Jeg mindes stadig den gang, jeg havde hul i næsen, og stenen/stiften røg i toiletet under en gang pudsning næse. Kort blev der overvejet, om den virkelig var dét værd, før jeg

stak hånden ned efter den og dermed blev bekendt med, hvor fedtet sådan en kumme er under vandoverfladen. 😬

**KIRSTEN BECH BERTELSEN:
ONKELS GEBIS**

Min onkels gebis. Han kastede op, og vupti der røg det.

**EMMA LOUISE KADERLY
RASMUSSEN:**

**BADEÆNDER PÅ
TUR**

Min søn på halvandet år mente for et par måneder siden, at hans badeænder trængte til at komme ud og svømme, så på et øjeblik sneg han sig ud på wc'et og dumpede 2-3 bade-

GODE RÅD:
HVOR MÅ DU TISSE? LÆS OM
DINE TISSERETTIGHEDER
PÅ SAMVIRKE.DK

ænder i kummen og begyndte at plaske.

**LILIAN SØBERT:
LEGETØJSPØLSER**

Min søn på 2 skyllede nogle legetøjspølser med ketchup fra Ikea ud i toiletet, umiddelbart efter jeg havde forklaret ham, at det var pølser 😬

**MONA TRIGE AXELSEN:
EN DÅSE TOMAT-
KONCENTRAT**

Da vores søn var en lille dreng, afgik der en dåse med tomatkoncentrat, den satte sig endda fast, og vi havde ikke set ham gøre det, så overraskelsen var stor, da den dukkede op 😬

**ELSE STORBJERG:
ET VÅDT PAS**

Jeg har engang tabt mit pas i toiletet i en lufthavn i Laos, kort før check-in. Måtte tørre det under en håndtørre. De kiggede en ekstra gang, fordi alle rejsestemplerne var tværet lidt ud 😬

**DORTHE HANSEN:
KUMMEN GIK I
STYKKER**

Har engang tabt en parfume i toiletet. Desværre var det kummen og ikke parfume flasken, der gik i stykker 😬

**HELLE GAARDE GRAVERSEN:
BILNØGLEN**

Min eneste bilnøgle forsvandt ud af en bukselomme og ned i toiletet på job en lørdag morgen, det blev til grin fra både Falck og mekanikeren.